

Kodály Zoltán

Kodály Zoltán (1882. december 16–1967. március 6.) a 20. század legnagyobb magyar zenésze volt. Idén emlékezünk születésének 125., halálának 40. évfordulójára.

Kecskeméten született, de – állomásfőnök édesapja áthelyezése miatt – gyermekora nagyobb részét Galántán töltötte. Így magyarázható, hogy első gyűjtései és népdalfeldolgozásai a Csallóközhöz és Mátyusföldéhez kötődnek.

Egyetemi tanulmányait az Eötvös-Kollégium tagjaként a Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészkarának magyar–német tanári és a Zeneakadémia zeneszerzés szakán egy időben végezte. Kodály Zoltán pályakezdekésekor a tudományos igényű népdalgyűjtés már mintegy fél évszázadra tekinthető vissza, de ekkortájt jelent meg a hangrögzítés lehetősége, a népdalgyűjtésre először Vikár Béla által használt fonográf is. Kodály Zoltán Bartók Bélával együtt, művészi és tudósi önállóságukat megtartva határozták el, hogy megismerik, és megismertetik a magyar parasztdalban megtestesülő zenei hagyományokat.

Kodály hangszerez és zenekari kompozícióival is világhírű lett. Műveiben a magyar népdalt (és a történeti éneket) a „magas művészetbe” vezette be, pontosabban visszavezette. Élete célja ugyanakkor nem a személyes művészi hírnév fokozása volt, hanem a magyar zenei nevelés alapoktól való újjáteremtése. Nemcsak a felsőfokú zenészképzést kívánta magas fokúvá fejleszteni – munkásságában törődött a kisgyermektől felnőttségig, egyszerű embertől tudósig mindenkiel. Zenei nevelési javaslatát, módszerét az egész világon ismerik, használják.

Kodály Zoltán működése Biatorbágy és környékéhez két ponton kötődik. Az egyik Kodály Zoltán élete időrendjében előbb történt. Csík megyei gyűjtése során Ditrón és Gyergyóremetén is megfordult, az ott felvett népdalok közül többet közöltek tudományos és népszerű dalgyűjteményekben. (Az „Elmennék a zöld erdőbe sétálni” kezdetű párosítóról külön cikk szól.) A (Bia)Torbágyra, Etyekre, Budajenőre és Telkibe költöző gyergyóremeteiek, ditróiak több 1910-ben rögzített éneket ismertek még az 1950-es években is – tanú erre a köztük végzett néprajzi-népzenei gyűjtés anyaga.

Az első világháború után Kodály csak a trianoni határokon belül folytathatta gyűjtőútjait. Ennek során a vasúttól távolabb eső magyarlakta falvakat felkeresve rögzített népdalokat. A biai járás területén Páty, Tinnye, Tök, továbbá a közeli Csabdi, Mány, a szintén a Sándor–Metternich-uradalomhoz tartozó Gyarmatpuszta és Gyermely településeken 1921–1922–1923-ban járt. Nincs tudomás róla, hogy Bián is járt volna.

Meglepett, hogy több – a családunkban ismert, de gyűjteményes közleményekben nem fellelhető – nótá csekély dallambeli vagy szöveges eltérést tartalmazó változata, variánsa szerepel a Kodály-fonográffelvételek kottás lejegyzéseiben, úgynevezett támlapjain. Ilyenek a Kodály Zoltánné által Érden (vagy az érdi Horváth Máriaótól Budapesten?) gyűjtött dalok esetében is akadtak.

A fonográf felvételeket és a kottás lejegyzéseket (támlapokat) a Néprajzi Múzeumban és a Magyar Tudományos Akadémia Zene-tudományi Intézetében őrzik. Sok dallam kottája megjelent a Magyar Népzene Tára különböző köteteiben és más kiadványokban. Egy részük digitalizálva az interneten, a Zene-tudományi Intézet és a Néprajzi Múzeum honlapján, adatbázisaiból is hozzáférhető, egyebek között hangfelvételek is.

Kodály Zoltánról Biatorbágy képviselő-testülete 2007. október 4-én tartott testületi ülésén szépen parkosított közterületet, teret nevezett el és vizsgálja annak a lehetőségét, hogy ott szobrot állíttson.

Elmenék a zöld erdőbe sétálni

(Adalékok egy gyergyóremetei népdal élettörténetéhez)

A kedves párosítóra Kodály Zoltán: A magyar népzene című tanulmányának Vargyas Lajos által összeállított példatárában (14. kiadás, Bp.) bukkantam rá. Megjelent egy dallamában azonos, de szövegében némileg eltérő változata is. (Százszorszép. 100 magyar népdal Kodály Zoltán gyűjtéséből és bevezető szavaival. Közreadja Bárdos Lajos. 1. kiadás, Bp. 1957 Editio Musica Budapest. 55. n.) Bárdos Lajos Maros mellett címmel tenorszólóra és vegyes karra egy kis kórusművet is írt, amelyet éppen idén 75 esztendeje, 1932. március 18-án mutattak be a Magyar Rádióban. A másfél perces Bárdos-mű egy harmadik változaton alapulhat, hiszen itt is szövegeltérések jelennek meg és a kiénekelte pár azonos a Kodály–Vargyas gyűjteményben szereplő személyekkel. Minden bizonnyal a 60 éves adatközlő Angi Józseffel és feleségével, míg a Százszorszépben közölt ének Dénes Istvánt és Szabó Ágít énekelte össze.

A szövegváltozatokból, illetve a filibili, fülemüle madárnevekből arra gondolhatunk, hogy a Kodály által gyűjtött dallam szövegei már csak töredékei egy korábbi teljesebb változatnak. Valószínűleg csak különleges szerencsével lehet megtalálni a virágénekekhez hasonló szerelmi dal eredeti szövegét, ami talán a deákos költészet egyik példája lehetett. Mindenesetre az Angi Józseftől gyűjtött szöveg 11-es párverseinek rímei a második strófában bicaklanak. A másik két változatban ennek a második versszaknak az első sora hiányzik és a helyére lépő „Odajöve fülemüle szép madár” szöveghez már jól illik az „Utasodván, hogy engemet ott talál” sor. Következtetésem szerint ez az öt versszakos ének tehát eredetileg legkevesebb hat strófából állt, amelynek azonban egyik sora hiányzik, csak jelenkori kiegészítéssel tudnánk teljessé tenni. A többi szövegeltérés nem sokban különbözik a szájhagyomány útján terjedő dalok változataitól: „Leülék egy zöld fa alá nyugodni” helyett „Lefeküdtem ámyékába nyugodni”, „szép szeretőm” helyett „az én rozszám”, a már említett filibili-fülemüle csere és magától értetődően a mindig változó szerelmespár nevei.

1502. i.

5 (4) 5

Kalugyar (Bátrón, Erdély)
 3. Ugyis Nyicsa és Kátya,
 Budak Hósa
 97. U. 1871. aug.

C I
 1-8
 (2?)
 T. g.

1. kiülék a zöd fa alá nyugodni,
 kiülék a zöd fa alá nyugodni,
 5 ott nyugtomba el találom aludni,
 5 ott nyugtomba el találom aludni.

2. /:Küldeszek, kit én azzan, add vissza. :/
 /:Mert annak az ő imája non tiasza. :/
 3. /:Küldeszek, kit én azzan, add vissza. :/
 /:Mert annak az ő imája non tiasza. :/
 4. /:Küldeszek egy kis madárka odalát. :/
 /:Korasz olyant, kinek ökre a szakora,
 /:Hogy a nyúvek ogyenek meg mellette.

1932-ben Lükő Gábor a moldvai, Bákó megyei Kalugarban gyűjtött egy olyan népdalt, amely a remetei párosító néhány szövegmotívumát éppen ellenkezőképpen, két szerelmes elválásával kapcsolatban használják fel:

1. „Kiülék a zöld fa alá nyugodni,
S ott nyugomban el találok aludni.
2. Mátkagyűrűt kit én adtam, add vissza,
Mert annak az ő imágya nem tiszta.
4. Küldessek egy kis madárka cédulát,
Keress olyant, kinek ökre a szekere,
Hogy a nyüvek egyenek meg mellette.”

A nagyszerű dallamot – amint egy moldvai éneket annak idején új szöveggel a népi kollégiumok himnuszaként énekeltek – a 98.

Új éneket daloljatok Istennek

(dallam: Elmenék a zöld erdőbe)

Középgyorsan

Új é - ne - ket da - lol - ja - tok Is - ten - nek, győzel - met és sza - ba - dulást Ó szer - zett.

Üdvösséget feltárta a népeknek,
igazságát megismerték mindenek.

Harsogjon a tenger, s ami benne él,
Istent áldja vígan minden földi lény.

Egész világ dalolj néki hangosan,
zeneszóval ünnepeljed boldogan.

A nagy hegyek ujjongjanak az Úrnak,
folyóvizek tapsoljanak, zúgjanak!

Dicséritek muzsikával az Urat,
hárfa zengjen, citeraszó, pengjen lant!

Elérkezik közénk az Ó országa,
mindeneken uralkodik jósága.

Fújjatok meg minden kürtöt, harsonát,
ujjongó dal hirdesse az ég Urát.

Szentháromság egy Istennek dicsőség;
Atya, Fiú és Szentlélek áldassék!

zoltár verses átköltésének, idegen szóval parafrázisának dallamként is felhasználták. Ujjongj az Úrnak. Zsoltárok és imák magyar népi dallamokra. Összeállította Kerekes Károly, szegedi piarista tanár. Márton Áron Kiadó. Bp. 1998. 98. zsoltár, 49. old.

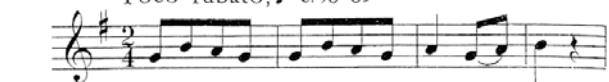
A Kodály által készített 1910-ből származó fonográffelvétel a Zenetudományi Intézet Bartók rendjének digitalizált internetes adatbázisából (<http://db.zti.hu>) kikereshető és meghallgatható.

Palovics Lajos

55 ELMENÉK A ZÖLD ERDŐBE

Gyergyóremete (Csík), 1910

Poco rubato, ♩ - c. 58-63

1. Elmenék a zöld erdő-be sé - tál - ni,

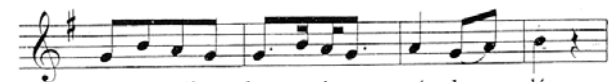
Lē - ü - lék egy zöld fa a - lá nyu - god - ni.

2. O - da jö - ve fű - le - mü - le szép ma - dár,

Ú - tasod - ván, hogy engemet ott ta - lál.

3. Ho - za nékem körme között cé - du - lát.

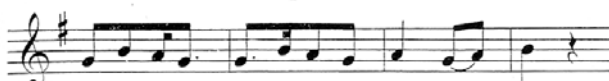
Abba hozá az én rózsám szándé - kát.

4. Maros mellett két szép zöld ág, haj - lan - dó,

Rē - á szállott két szép madár, il - len - dó.

5. Eggyik madár Dé - nes István, il - len - dó,

Másik madár Szabó Á - gi, haj - lan - dó.

A könnyűzene fajsúlyos képviselői

Az elmúlt hónapokban számos, a „könnyűzene” neves előadója lépett fel Biatorbágyon, a Faluház színpadán. Az Egészségnapon Ferenci György és Rackajam kezdte a sort, akik megzenésített Petőfi-verseket és az azóta megjelent Milyen láрма?! című lemezük akkordjait hozták nekünk.

Majd Palya Bea magyar, cigány, bolgár, indiai és más népzene - kel, emellett világzenével, jazz, énekelt vers műfajokkal lepte meg közönségét.

Október elején a Barbaro tartotta meg új lemezének nem hivatalos bemutatóját. Népzene alapuló olykor pszichedelikus, kökemény rockzenéjükre leginkább a zenei igényesség jellemző. Bartók Béla Allegro barbarójának Cziráku Sándor kétnyakú gitárján való megszólaltatása zenei csemegén túl virtuóz zsonglórmutatvány is.

Nem először járt nálunk Török Ádám és a Mini. November elején a legismertebb magyar blues-rock énekes, fuvolavirtuóz és csapata elevenítette fel progresszív jazzrock kalasszikus számait. A Fekete gép, a Vissza a városba, a Kereszteslovag zenéjére sokan tapsoltak a jó hangulatú koncerten. Ez utóbbi rendezvényen már a hangosítás is jól sikerült, így aki ezen az estén felkereste a Faluházat nem ment haza csalódottan.

H. I

